

Пасічник О.С.

Україна, Інститут педагогіки НАПН України

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МЕДІАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Компетентнісна парадигма сучасної шкільної іноземної освіти спонукає методистів до пошуку шляхів оптимізації процесу оволодіння новою мовою таким чином, щоб учні здобували можливість брати участь у міжкультурному діалозі та вирішувати комунікативні завдання, які можуть виникнути в реальному житті. Однією з таких методичних новацій можемо вважати “медіацію”, яка, щоправда, не отримала належної уваги та залишається дещо недооціненою в шкільному курсі іноземної мови.

Медіація є відносно новим поняттям для вітчизняної методичної науки яке увійшло в її термінологічний апарат завдяки прийняттю Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [1]. В узагальненому розумінні під “медіацією” розуміється *посередництво*, яке забезпечує порозуміння декількох комунікантів. Здебільшого, ця діяльність полягає у залученні третьої сторони (особи), яка володіє двома мовами, з метою забезпечити порозуміння та спілкування сторін, які не можуть порозумітися між собою через незнання мови співрозмовника. Схематично роботу медіатора зображено на рис. 1, де К1 і К2 – співрозмовники (комуніканти), які з метою порозуміння залучають медіатора (М).

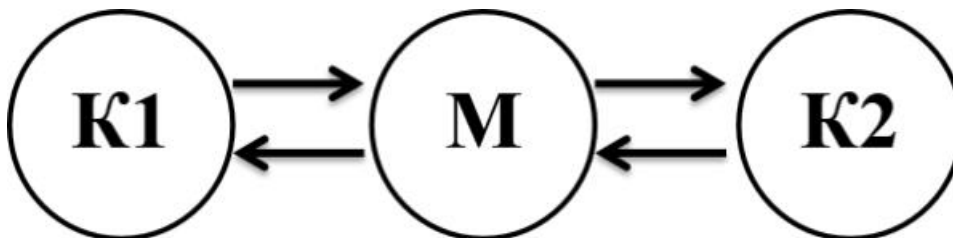

Рис. 1. Обмін інформацією між співрозмовниками (К1 і К2) в умовах інтерактивної медіації.

В описаному вигляді медіація вважається найбільш близькою до діалогічного мовлення, однак із тією відмінністю, що потребує залучення посередника (медіатора) для обміну інформацією. Взаємодія з посередником зазвичай здійснюється через постановку йому комунікативного завдання. Наприклад: *“Запитайте, будь-ласка, о котрій годині відправляється потяг?”*, *“Допоможіть нам поспілкуватися з адміністратором і забронювати столик у цьому ресторані?”*, *“Повідомте своєму другу, що в нашому закладі не можна голосно розмовляти, оскільки...”*, *“Попросіть вашого друга розповісти більше про свою країну”* тощо. Це так звана *інтерактивна медіація*, коли в процесі спілкування комунікатор передає певний обсяг інформації реципієнту з метою отримати від нього відповідну реакцію. Медіатор підтримує інтерактивність цього процесу, передаючи повідомлення від комуніканта до реципієнта і навпаки.

Поняття медіації можна трактувати як переклад з однієї мови на іншу. Проте це не зовсім так, оскільки воно є значно ширшим, а переклад можна розглядати лише одним із її підвидів. Можемо виокремити два види мовного посередництва: *еквівалентне*, коли переклад і комунікативні функції вихідного та кінцевого повідомлення ідентичні, і *гетеровалентне*, тобто такий переклад, який передбачає модифікацію повідомлення. За таких умов, безперечно, частина інформації оригінального повідомлення може губитися або ж уточнюватися, але результатом такої діяльності має бути об’єктивна, предметно-логічна інформація та, як результат, досягнення комунікативних цілей.

Як окремий вид варто виокремити міжкультурну медіацію – діяльність, яка потребує пояснення щодо тих чи інших соціокультурних явищ. Такий вид медіації, на нашу думку, є не менш розповсюдженим і спостерігається, коли носій однієї культури опиняється у новому для нього соціокультурному оточенні. Потреба в цьому виді медіації ґрунтується на розбіжностях, які існують між культурами на різних рівнях їх функціонування. По суті це *неінтерактивна* медіація, оскільки в цьому випадку є лише один реципієнт (К), який намагається

взаємодіяти з новою культурою за допомогою медіатора. Для прикладу, в іноземця, який опинився в Україні, можуть викликати значну кількість запитань особливості її побуту та звичаїв. У цій ситуації медіатор (М) забезпечує розуміння своїм співрозмовником (К), представником іншої лінгвокультури, незрозумілих тому об'єктів і явищ іншої культури. Для того, щоб бути ефективним медіатором, необхідними є знання мови, власних звичаїв та уміння давати пояснення.

Важливим для навчального процесу є моделювання подібних ситуацій.

Основним орієнтиром при цьому має бути навчальна програма. Відповідно до її тематики й сфер ситуативного спілкування необхідно визначити, які саме аспекти можуть стати на заваді безперешкодній комунікації, та ініціювати ситуативну взаємодію учнів на уроці з метою забезпечити їх готовність до такої взаємодії у майбутньому.

Для того, щоб бути ефективним медіатором, окрім володіння мовою на належному рівні, в учня мають бути сформовані такі уміння і якості:

- загальні знання про рідну культуру учня та культуру носіїв мови, яка вивчається (історія, фольклор, традиції, звичаї, табу, цінності, видатні представники цих культур тощо) – так званий соціокультурний та краєзнавий компоненти [2];
- соціальні уміння і навички, які регулюють правила поведінки, прийняті в кожній з культур;
- уміння і навички невербального спілкування (важливість зумовлена можливим дефіцитом засобів вербального вираження думки);
- емоційна стійкість та навички самоконтролю.

Як бачимо, завдяки своїй зорієнтованості на практичне вирішення комунікативних завдань у міжкультурному вимірі медіація корелює з засадами компетентнісного навчання іноземних мов та методичним принципом навчання у формі “діалогу культур” [3]. Проте, з моменту появи цього терміну у 2000-х рр. у “Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти” цей вид діяльності досі не

став невід'ємним складником вітчизняних підручників, хоча ми не виключаємо можливості, що окремі вчителі самостійно вдаються до цього виду діяльності на уроці.

Варто зазначити, що медіація не обмежується виключно вербальною взаємодією, а охоплює такі види діяльності, як переклад, переказ, анотування, реферування, огляд тощо [1, с. 87]. Як, бачимо медіація може існувати як в усній, так і письмовій формі. Хоча вони відомі методистам і педагогам давно, у контексті медіації кожен з них зорієнтований на вирішення конкретного комунікативного завдання (а не на перевірку якості засвоєння мовного матеріалу), а також має конкретного адресата.

Можемо зробити висновок, що традиційна комунікативна методика навчання мови здебільшого зорієнтована на підготовку учня до безпосередньої взаємодії з представниками іншої культури задля задоволення власних пізнавальних потреб та вирішення особистих проблем. Доповнення її медіативними видами діяльності може суттєво поглибити практичну зорієнтованість навчального процесу, а випускник загальноосвітнього навчального закладу буде готовий до вирішення значно ширшого спектра проблем. Це зумовлено тим, що медіація передбачає розвиток особливого компонента дискурсивної компетенції, коли особа є не просто реципієнтом чи передавачем інформації, але повинна використовувати увесь наявний арсенал соціолінгвістичних та екстралінгвістичних засобів з метою забезпечення порозуміння комунікантів, які не можуть цього зробити безпосередньо. Базуючись на використанні рідної мови, медіація значно виходить за межі перекладу як виду навчальної діяльності, оскільки медіатор має не лише володіти навичками перекладу, але й бути гнучким – уміти переключатися між культурними орієнтаціями, сформувати в собі такий рівень культурної чутливості та досягти рівня контекстуальної оцінки.

Перспективним завданням вітчизняної методичної науки, з одного боку, є

більш ґрунтовне дослідження медіації як феномену, що органічно поєднує в собі лінгвокультурний та перекладацький компоненти. У практичному вимірі доцільним убачаємо розроблення системи типових завдань з медіації для різних етапів навчання (початкова, основна і старша школа, у тому числі й елективні курси) із метою їх подальшої інтеграції до змісту шкільної іншомовної підготовки.

Використані джерела:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. редактор укр. вид доктор. пед наук, проф С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Пасічник О.С. Дидактичне обґрунтування краєзнавчого компонента змісту навчання іноземних мов у початковій школі. Проблеми сучасного підручника. К.: Педагогічна думка, 2018. – Вип. 20. – С. 297–310.
3. Редько В.Г., Пасічник О.С. «Діалог культур» як форма вираження компетентнісної парадигми навчання іншомовного спілкування старшокласників. Компетентнісна парадигма розвитку мовної освіти у середній і вищій школах: сучасні виклики: Збірник мат-лів Всеукр. наук. практ. конф-ї. Чернігів, 2013. С. 266-271.